

МАЙНОВІ ПРАВА В ПРАВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

MATERIAL PROPERTY RIGHTS IN INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS

Бахновська І.П.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Сухоребра Т.І.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Стаття присвячена дослідженню майнового права в праві інтелектуальної власності. Проаналізовано проблему співвідношення майнових і особистих немайнових прав інтелектуальної власності. У статті зроблена спроба комплексно дослідити зміст майнових прав, об'єкти інтелектуальної власності, проаналізувавши норми чинного законодавства України. Виявлено, що майнові права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки є серцевиною правової охорони цих об'єктів і вимагають оптимального режиму охорони інтелектуальної власності.

Ключові слова: зміст майнових прав, об'єкти інтелектуальної власності, майнових і особистих немайнових прав інтелектуальної власності, об'єкти патентного права.

Статья посвящена исследованию имущественного права в праве интеллектуальной собственности. Проанализирована проблема соотношения имущественных и личных неимущественных прав интеллектуальной собственности. В статье предпринята попытка комплексно исследовать содержание имущественных прав на объекты интеллектуальной собственности, проанализировать нормы действующего законодательства Украины. Выявлено, что имущественные права интеллектуальной собственности на изобретения, полезные модели, промышленные образцы являются сердцевинной правовой охраны этих объектов и требуют оптимального режима охраны интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: содержание имущественных прав, объекты интеллектуальной собственности, имущественных и личных неимущественных прав интеллектуальной собственности, объекты патентного права.

The article is devoted to the study of property law in the law of intellectual property. The problem of correlation of property and personal non-property rights of intellectual property is analyzed. The article attempts to comprehensively investigate the content of property rights for intellectual property objects by analyzing the norms of the current legislation of Ukraine. It was revealed that the property rights of intellectual property for inventions, utility models, industrial designs are the core of the legal protection of these objects and require an optimal regime for the protection of intellectual property.

Key words: content of property rights, objects of intellectual property, property and personal non-property rights of intellectual property, objects of patent law.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток України залежить стратегічно і тактично від інтелектуальної діяльності. Найбільш ефективним стимулюванням винахідництва є законодавче визнання і реальне забезпечення за винахідниками прав на створені ними об'єкти.

Майнові права творців об'єктів права інтелектуальної власності складаються не тільки з наведених стимулів. Основу майнових прав авторів промислових зразків складає грошова винагорода, заради якої в умовах ринкової економіки і створюються зазначені об'єкти. Ці права інтелектуальної власності на промислові зразки є основною рушійною силою для комерціалізації об'єктів промислової власності.

Стан дослідження. Проблеми прав інтелектуальної власності досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: В.О. Жаров, Т.М. Шевелева, І.Е. Василенко, В.С. Дроб'язко, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, І. О. Запорожець, Л. Г. Кравець, Т. М. Лакомкіна, В. Л. Цветкова, Р. І Шабанова

О.М. Мельник, Доріс Лонг, Патриція Рей та ін. Хоча в юридичній літературі регламентуванню змісту права інтелектуальної власності присвячено велику кількість наукових праць, існує багато питань, з приводу яких виникають спори. Тому це питання є досить актуальним і потребує подальших досліджень.

Об'єктом дослідження є правовідносини з охорони майнових прав інтелектуальної власності.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів в аспекті визначення юридичного змісту права інтелектуальної власності та регулювання майнових відносин у сфері інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Майновими правами інтелектуальної власності є такі, які мають економічний зміст, з яких творець та/або інші володільці цих прав мають певний зиск, вигоду, доход. Вони для автора промислового зразка набувають форми грошової винагороди. Можна стверджувати, що більшість промислових зразків створюються саме заради їх комерціалізації і, відповідно, задля

одержання грошової винагороди. В умовах ринкової економіки грошова винагорода за використання об'єктів інтелектуальної власності, в тому числі й промислових зразків, є важливим фактором хоча б за загальним значенням грошей та приписує чинного законодавства про форми оплати праці. Названі фактори складають ті матеріальні умови, які найкращим чином стимулюють створення промислових зразків [3]. У своїй основі ними є майнові права інтелектуальної власності, які передбачені в ст. 464 ЦК України, та права, які впливають із патенту і передбачені в ст. 20 спеціального закону.

Зміст майнових прав на об'єкти патентного права розкривається через категорію «використання промислового зразка». Проте, на відміну від інших спеціальних законів, Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» чітких правил щодо цього також не вказав, що є його суттєвим недоліком. Тому потрібно мати чіткі критерії для кваліфікації дій під час використання об'єкта промислової власності [9].

Частина 2 ст. 418 ЦК України розкриває зміст права інтелектуальної власності, вказуючи, що право інтелектуальної власності являє собою особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним кодексом та іншими законодавчими актами [14].

Майнові права суб'єкта права інтелектуальної власності – це суб'єктивні права учасників правовідносин, що виникають у результаті інтелектуальної, творчої діяльності, які пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном, а також із тими матеріальними вимогами, що виникають із приводу розподілу цього майна й обміну.

Майнові права в правовідносинах інтелектуальної власності можуть як бути абсолютним (виключним) правом творця або інших осіб на об'єкт права інтелектуальної власності, так і мати зобов'язальний характер у правовідносинах, пов'язаних із передачею цих прав від автора до іншої особи [7, с. 371].

Частина 1 ст. 424 ЦК України містить обидва згадані вище види майнових прав інтелектуальної власності, зазначаючи, що такими майновими правами є: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Загалом вказані майнові права інтелектуальної власності належать до абсолютних прав речового характеру та мають виключний характер. Разом із тим у процесі їх використання можуть виникати й права зобов'язального характеру (наприклад, у разі укладення договору про передачу твору автором для використання іншою особою).

Хоча майнові права інтелектуальної власності належать до абсолютних прав і підлягають абсо-

лютному захисту, законом можуть бути встановлені винятки та обмеження в майнових правах інтелектуальної власності. Однак такі обмеження та винятки можливі за умови, що вони не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав [10].

Проблему співвідношення майнових і особистих немайнових прав інтелектуальної власності намагаються вирішити давно: наданням першості майновим правам автора, тобто приматом особистих прав автора над майновими [12, с. 6]; переконанням, що не існує примату одних прав над іншими, а концепція виведення майнових авторських прав із немайнових є помилковою. Такий підхід підтримано в Україні з огляду на те, що визнання іншого служитиме послабленню тих чи інших прав [5, с. 16].

Ми виходимо з того, що: 1) проблема є штучною, оскільки обидві групи прав мають зовсім інші функції: немайнові забезпечують внутрішні амбіціїми творця та його репутацію, зокрема його внутрішні стимули і прагнення до творчості, а майнові – комерціалізацію об'єкта, яка не завжди залежить від автора, а більше від професіоналів; 2) кожне з прав має свій зміст та свої способи здійснення та захисту; 3) щодо деяких об'єктів особисті немайнові права інтелектуальної власності не передбачені. Більш того, з метою усунення плутанини доцільно стосовно особистих немайнових прав творців ухилитися від наголосу, що вони є правами інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що в ст. 4 Паризької конвенції з охорони промислової власності визнано право авторства творців об'єктів промислової власності, зокрема на подання заявки на її об'єкти в одній із країн: Паризького Союзу, право на пріоритет заявки та право на поновлення строку дії патенту; право на тимчасову правову охорону винаходів, корисних моделей, промислових зразків, що експонуються на офіційних чи офіційно визнаних міжнародних виставках, які організовано на території однієї з країн Паризького Союзу (ст. 11). [6]

Істотні труднощі буде викликати під час застосування (в тому числі захисту) права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки визначення суб'єктивних майнових прав на зазначені об'єкти. ЦК України не містить статті про особисті немайнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок у ЦК України поділені на виключні та просто майнові права. Цей поділ викликає великий сумнів у своїй доцільності. З ним пов'язаний початок чинності майнових прав на зазначені об'єкти [2, с. 84].

Особливості права інтелектуальної власності зумовлюють специфіку їх здійснення. Насамперед йдеться про строки морального старіння (віку) того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності та можливості його комерціалізації. Стосовно промислових зразків йдеться й про життєвий цикл створених на їх основі товарів. Якщо особисті немайнові права від

того не залежать, то майнові визначаються витребуваністю об'єкта та його економічною чи соціальною успішністю. На певних етапах може виникати потреба в повторному чи навіть циклічному використанні (використання стилю ретро). Отже, йдеться про те, що в основі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності є майнові права [10].

Саме на етапі комерціалізації відбувається процес залучення об'єктів інтелектуальної власності в економічний оборот та використання цих об'єктів в господарській діяльності як нематеріального активу.

Недаремно, на наш погляд, Р.Б. Шишка справедливо звертає увагу на те, що особисті немайнові права в поєднанні з діловою професійною репутацією та майновими правами автора сприяють комерційному успіху та дають комерційний успіх [14, с. 7]. На таку залежність, зокрема в можливостях реалізації цих прав матеріально забезпеченими й іншими особами, звертають увагу Н.С. Кузнцова та О.В. Кохановська [13, с. 223]. Певною мірою це стосується особистих немайнових прав на промислові зразки. Провідні виробники намагаються переманити визнаних фахівців стилю та ліній товарів.

Суб'єкту права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок належить виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, в тому числі забороняти таке використання. Використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, які запатентовані іншими крім патентовласника особами, може мати місце лише на підставі договору з користувачем. ЦК та інші закони про інтелектуальну власність передбачають випадки бездоговірного використання зазначених об'єктів права інтелектуальної власності, які не визнаються правопорушеннями.

Якщо ж використання запатентованого винаходу, корисної моделі, промислового зразка здійснюється без дозволу (договору) патентовласника, то таке використання визнається правопорушенням, якому патентовласник має право перешкоджати, тобто вчиняти в межах закону дії, які мають метою припинення такого неправомірного використання винаходу, корисної моделі промислового зразка. Патентовласник має право звертатися до суду і вимагати припинення неправомірного використання, а також відшкодування заподіяних неправомірним використанням матеріальних і моральних збитків.

Перешкоджання неправомірному використанню запатентованих винаходів, корисних моделей, промислових зразків може виражатися також у формі

самозахисту, яким є застосування патентовласником засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Відповідно до ст. 465 ЦК майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону.

На наш погляд, потрібно звернути увагу на скорочений цикл використання промислових зразків і недоліки чинного законодавства в цій частині ст. 465 ЦК України. Зазначено, що тривала процедура патентування промислових зразків суперечить їх комерціалізації. Існують також прогалини щодо сплати за підтримання патенту в силі за роки патентування: патент не видано, а сплачується збір. Не враховано, що майнові права на промислові зразки чинні з дати видання патенту на зазначені об'єкти і необхідно врегулювати їх використання до видачі патенту. Упущено також право першокористування промислового зразка.

Висновки. На підставі дослідження сформульовано висновки. Майнові права інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки є серцевиною правової охорони цих об'єктів, двигуном науково-технічного прогресу, однак зміст майнових прав інтелектуальної власності на промислові зразки не забезпечує необхідної активності науково-технічної творчості. Спільне володіння правами на промисловий зразок, зокрема службовий, є допустимим і гарантує права авторів та комерціалізацію промислових зразків.

Чинні закони України про інтелектуальну власність мають бути приведені у відповідність до ЦК України та законодавства ЄС. Якщо лише вносити зміни та доповнення до чинних законів, то це приведе до того, що всі недоліки цих чинних законів залишаться. Доцільно було б прийняти один закон про патентні права, в якому врахувати та усунути недоліки чинних законів.

Аналіз нормативно-правих актів, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, підтвердив недосконалість вітчизняного законодавства у цій сфері. Істотним недоліком чинного законодавства України про інтелектуальну власність є відсутність напрацьованого економіко-правового механізму визначення обсягу використання, порядку обчислення розміру винагороди, порядку та строків її виплати. Ця обставина істотно знижує ефективність законодавства про інтелектуальну власність, що відповідним чином впливає на рівень творчої активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абдуліна І. Українські винахідники потребують гарантованого стимулювання / І. Абдуліна // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 6. – С. 53.
2. Мельник О.М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні / О.М. Мельник. – Харків : НУВС, 2002. – 362 с.
3. Мічурін Є.О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня докт. юрид. наук. Спеціальність. 12.00.03 – цивільне право; сімейне право; цивільний процес; міжнародне приватне право / Є.О. Мічурін. – К., 2009. – 40 с.

4. Новинський О. Правові аспекти комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності в Україні / О. Новинський // Юридична газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://plp.kiev.ua/ua/publications/206-pravovi-aspekti-komertsializatsiji-majnovikh-prav-intelektualnoji-vlasnosti-v-ukrajini>.
5. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців : Монографія / За заг. ред. В.В. Луцд. – Тернопіль, 2007. – 256 с.
6. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р.: Конвенція, Міжнародний документ. Набрання чинності для України міжнародного договору від 25.12.1991 № 995_123 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
7. Право інтелектуальної власності / [за ред. О.А. Підпригори і О.Д. Святоцького]. – Вид. 2-ге. – К., 2004. – 672 с.
8. Про авторське право і суміжні права : Закон України 23.12.1993 № 3792-XII від 11 липня 2001 р. № 2627-Ш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
9. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.
10. Румянцев Ю.В. Юридичний зміст права інтелектуальної власності / Ю.В. Румянцев // Актуальні проблеми держави і права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.apdr.in.ua/v76/25.pdf.
11. Сорвачёв А.В. Охрана прав на промышленные образцы в Украине. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право / А.В. Сорвачёв ; Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2015.
12. Торкановский Е.П. Личные и неимущественные права авторов литературных произведений по советскому праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право / Е.П. Торкановский. – Куйбышев, 1953. – 19 с.
13. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К. : Істина, 2004. – 572 с.
14. Шишка Р.Б. Охрана прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. юрид. наук. Специальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Р.Б. Шишка. – Одеса, 2004. – 37 с.